

VIETNAM NATIONAL UNIVERSITY HANOI (VNU)
INFORMATION TECHNOLOGY INSTITUTE

Computer Architecture

Lecture 8: Numbering system

Duy-Hieu Bui, PhD

VNU Information Technology Institute
Laboratory for Smart Integrated System (SISLAB)

Email: hieubd@vnu.edu.vn

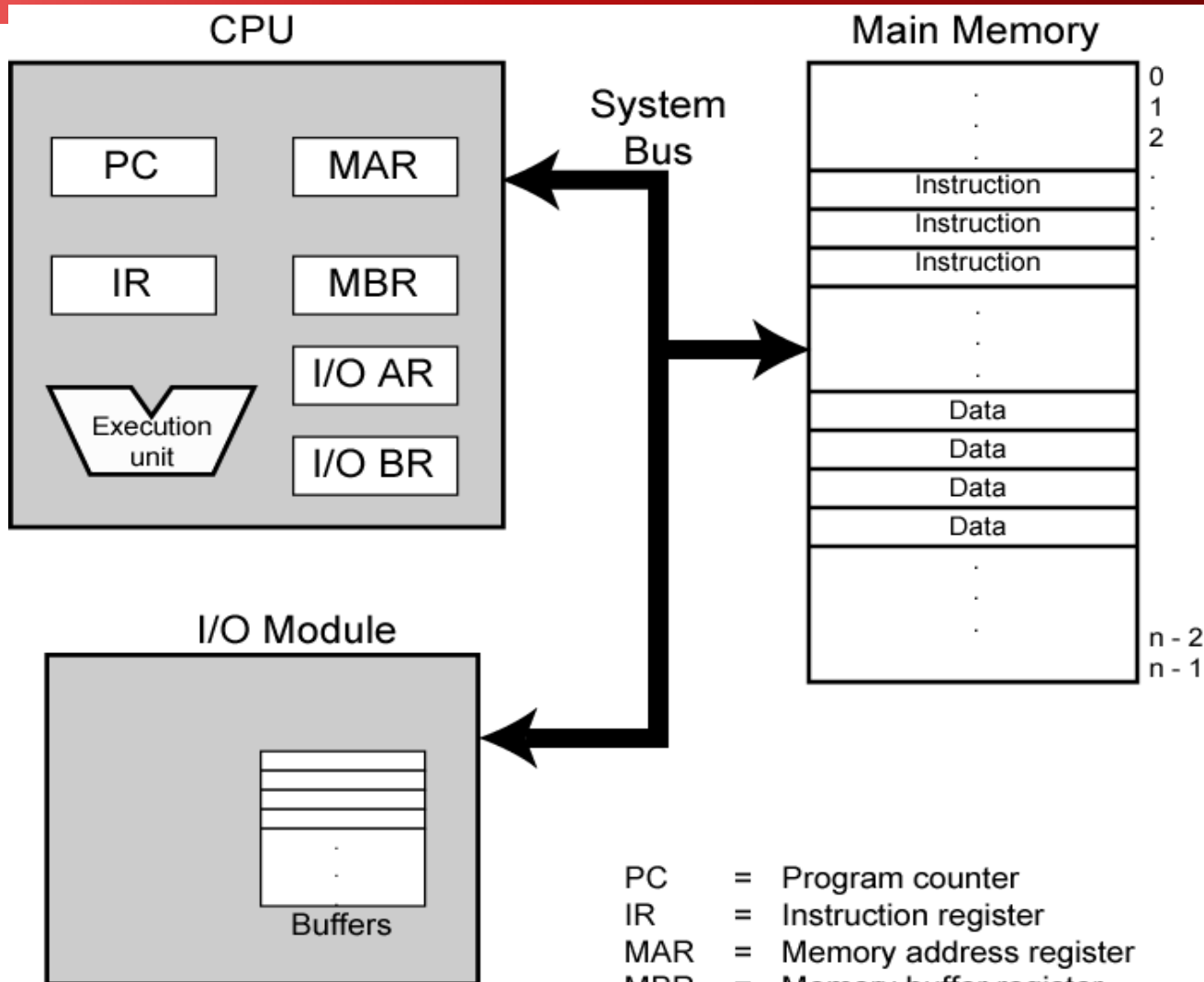
<https://duyhieubui.github.io>

Nội dung

- Tổng quan về CPU
- Biểu diễn thông tin số
 - Khái niệm thông tin số
 - Biểu diễn ký tự
 - Biểu diễn số nguyên
 - Biểu diễn số thực
- Logic số
 - Mạch kết hợp
 - Bộ số học và logic
 - Mạch tuần tự

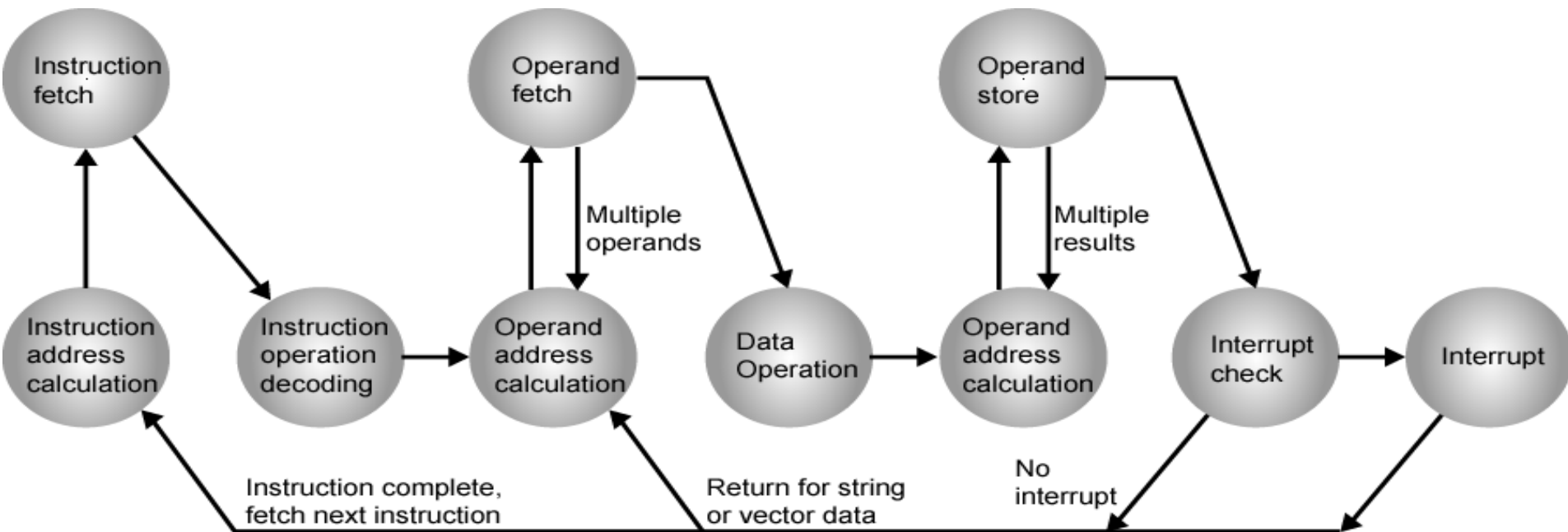
Kiến trúc tổng quan

PC = Program counter
 IR = Instruction register
 MAR = Memory address register
 MBR = Memory buffer register
 I/O AR = Input/output address register
 I/O BR = Input/output buffer register

Chức năng máy tính

- Thực thi chương trình, đã được xây dựng thông qua tập các lệnh của CPU, lưu trong bộ nhớ
- Các bước chính khi thực thi chương trình trong CPU
 - Tải lệnh từ bộ nhớ (fetch)
 - Thực thi lệnh (execute)
 - Lưu kết quả (store)

Khái niệm thông tin

- Thông tin số: tri thức về một trạng thái trong số một số hữu hạn các trạng thái có thể có
- Lượng tử thông tin:
 - 1 bit là đại lượng thông tin gắn với tri thức của một trạng thái trong số hai.
 - 1 bit thông tin : được biểu diễn bởi số nhị phân 0,1
 - N bits $\rightarrow 2^n$ trạng thái khác nhau
 - Lượng thông tin chứa trong tri thức của một trạng thái trong số N là $I = \lceil \log_2 N \rceil$
 - Độ lớn thông tin mà máy tính có thể thao tác: 8, 16, 32, 64 bits

Mã hoá

$$I = \{i_1, \dots, i_m\}$$

Tập các thông tin

$$A = \{a_1, \dots, a_n\}$$

Bộ ký tự

- a_i : ký tự của A
- $a_1 a_3 a_4 a_8$: từ của A
- $|A|$: cơ số mã hoá

➔ Mã hoá I : gán mỗi phần tử của I với một từ của A

Đặc điểm

- Dư thừa: 1 phần tử được gán với nhiều từ (mã)
 - Dư thừa: Số điện thoại cố định
 - Không dư thừa: Số chứng minh thư
- Độ dài:
 - Thay đổi: tín hiệu morse
 - Cố định: số điện thoại di động
- Với bộ mã độ dài cố định n , cơ số mã hoá b :
 - Có thể biểu diễn được b^n phần tử và
 - Có $b^n!$ cách mã hoá khác nhau

Một vài bộ mã

- Biểu diễn số:
 - Cần phân biệt số và cách thể hiện số.
 - Thể hiện một số là một cách mã hoá
 - Với cơ số b , ta có

$$a_n a_{n-1} \dots a_1 a_0 = \sum_{i=0}^n a_i \times b^i$$

- ❑ Mã nhị phân: $A = \{0, 1\}$
 - VD: $7 = (111)_2$
- ❑ Mã hexa: $A = \{0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, A, B, C, D, E, F\}$
- ❑ Mã DCB (Decimal Coded Binary): Mỗi chữ số được mã hoá nhị phân bằng 4 bits:

0 : 0000

1 : 0001

2 : 0010

10 : 0001 0000

25 : 0010 0101

...

- Từ cơ số b về 10

- $a_n a_{n-1} \dots a_1 a_0$ với cơ số b (ký hiệu $a_n a_{n-1} \dots a_1 a_{0b}$) :

$$a_n \times b^n + a_{n-1} \times b^{n-1} + \dots + a_1 \times b + a_0$$

- Phần phân:

$$a_1 \times b^{-1} + a_2 \times b^{-2} + \dots + a_n \times b^{-n}$$

- Từ cơ số 10 về cơ số b

- A là số nguyên:

$$A_{10} = a_n \times b^n + a_{n-1} \times b^{n-1} + \dots + a_1 \times b + a_0$$

$$= ((\dots (a_n \times b + a_{n-1}) \times b + \dots) \times b + a_1) \times b + a_0$$

với a_0 là phần dư của phép chia của A với cơ số b

- A là phần phân

$$A_{10} = a_1 \times b^{-1} + a_2 \times b^{-2} + \dots + a_n \times b^{-n}$$

$$= (a_1 + (a_2 + (\dots + (a_{n-1} + a_n \times b^{-1})b^{-1} \dots)b^{-1})b^{-1})b^{-1}$$

với a_1 là phần nguyên của phép nhân A với b

- Phần nguyên:

- Chia liên tiếp với cơ số
- Sử dụng phần dư

$$25_{10} / 2 = 12_{10} \text{ dư } 1$$

$$12_{10} / 2 = 6_{10} \text{ dư } 0$$

$$6_{10} / 2 = 3_{10} \text{ dư } 0$$

$$3_{10} / 2 = 1_{10} \text{ dư } 1$$

$$1_{10} / 2 = 0_{10} \text{ dư } 1$$

Vậy

$$25_{10} = 11001_2$$

- Phần thập phân:

- Nhân liên tiếp với cơ số
- Sử dụng phần nguyên

$$0,78125_{10} \times 2 = 1,5625_{10} \text{ phần nguyên } 1$$

$$0,5625_{10} \times 2 = 1,125_{10} \text{ phần nguyên } 1$$

$$0,125_{10} \times 2 = 0,25_{10} \text{ phần nguyên } 0$$

$$0,25_{10} \times 2 = 0,5_{10} \text{ phần nguyên } 0$$

$$0,5_{10} \times 2 = 1_{10} \text{ phần nguyên } 1$$

Vậy

$$0,78125_{10} = 0,11001_2$$

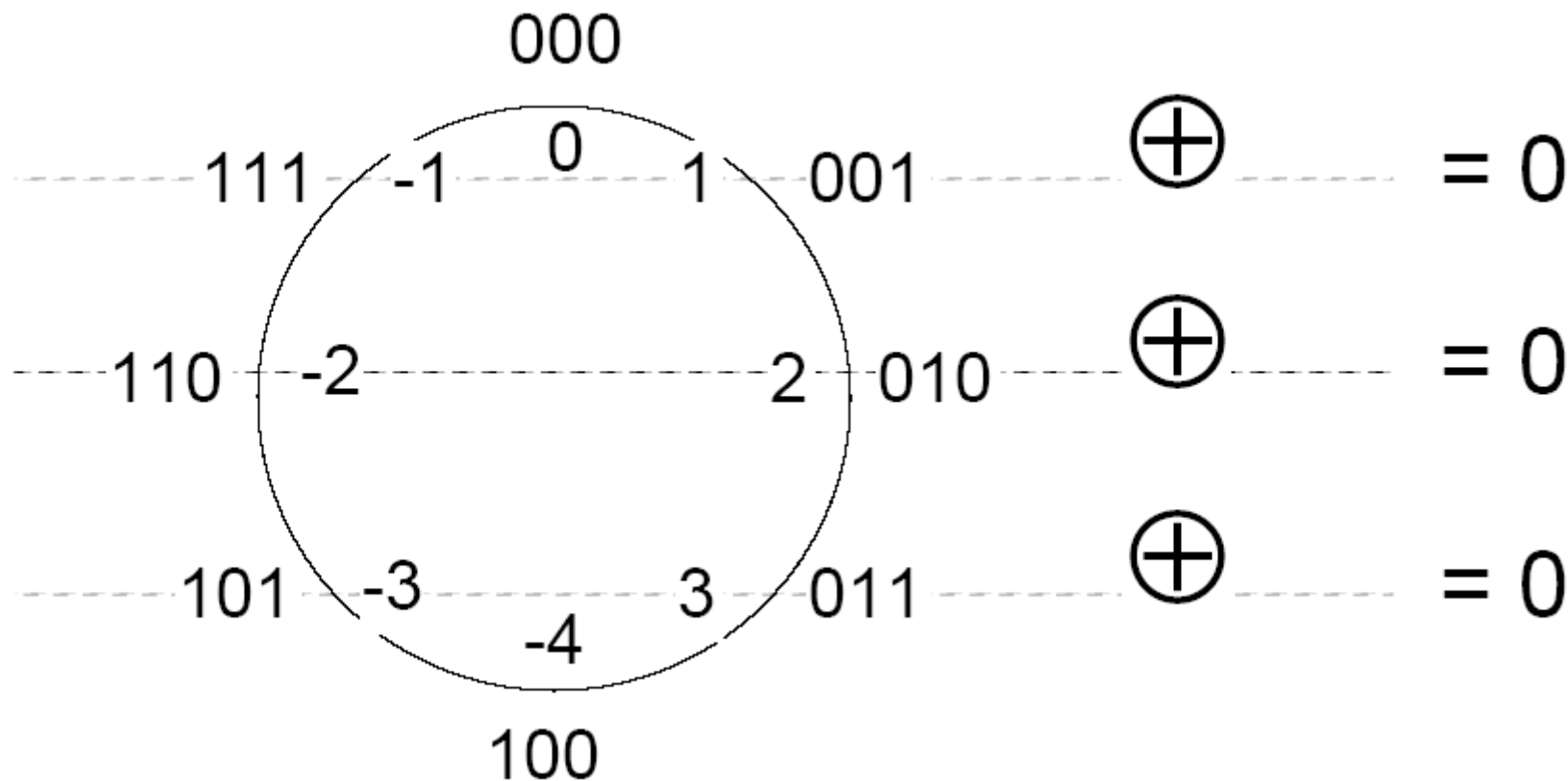

Biểu diễn ký tự

- ASCII (American Standard Code for Information Interchange)
: sử dụng 1 byte để mã hoá ký tự
 - ANSI: 7 bits
 - A: 41_H
 - 9: 39_H
 - ISO-8859: 8 bits để biểu diễn những ký tự có dấu (Ê : CA_H)
- Unicode:
 - Biểu diễn 1 ký tự thông qua 2 bytes
 - Được sử dụng để biểu diễn những ký tự không phải latin
 - ~ UCS (ISO 10646)

Biểu diễn số nguyên

- Số tự nhiên: sử dụng cơ số 2 để biểu diễn
 - Với n bits, ta có thể biểu diễn được những số tự nhiên N trong khoảng $[0, 2^n - 1]$
- Số nguyên:

Biểu diễn số nguyên: Dùng bit MSB biểu diễn dấu

- Dấu và giá trị tuyệt đối : với n bits
 - Dấu: bit phải nhất (0 : dương, 1 : âm)
 - Giá trị tuyệt đối: n – 1 bits
 - Khoảng giá trị biểu diễn: $[-2^{n-1} + 1, 2^{n-1} - 1]$

Với 3 bits: [-3,3]

000 0

001 1

010 2

011 3

100 -0

101 -1

110 -2

111 -3

Biểu diễn số nguyên: Số bù 1

- Bù 1: với n bits

- Đảo bit của giá trị tuyệt đối
- $|x| + (-|x|) = 2^n - 1$
- Khoảng giá trị biểu diễn: $[-2^{n-1} + 1, 2^{n-1} - 1]$

Với 3 bits: $[-3, 3]$

000	0
001	1
010	2
011	3
100	-3
101	-2
110	-1
111	-0

Biểu diễn số nguyên: Số bù 2

- Bù 2: với n bits

- Bù 1 + 1
- $|x| + (-|x|) = 2^n$
- Khoảng giá trị biểu diễn: $[-2^{n-1}, 2^{n-1} - 1]$

Với 3 bits: $[-4, 3]$

000 0

001 1

010 2

011 3

100 -4

101 -3

110 -2

111 -1

Biểu diễn số nguyên

- Dư: với n bits

- Thêm giá trị dư
- Thường dư được lấy $= 2^{n-1}$, và $-|x| = 2^{n-1} - |x|$
- Khoảng giá trị biểu diễn: $[-2^{n-1}, 2^{n-1} - 1]$
- $x < 0$ có thể biểu diễn được nếu $x \geq$ giá trị dư

Với 3 bits, dư $2^2=4$: $[-4,3]$

000	-4
001	-3
010	-2
011	-1
100	0
101	1
110	2
111	3

- Một số thực $\pm m \times b^e$ được biểu diễn bởi:
 - Dấu \pm
 - Phần định trị m
 - Phần mũ e
 - Cơ sở b
- ➔ có vô số cách biểu diễn có thể có với một số thực
- Chuẩn hoá: chỉ dùng một chữ số khác 0 trước dấu phẩy
- Khó khăn:
 - Giới hạn số chữ số mà máy tính có thể xử lý được ➔ làm tròn
 - Tiêu chuẩn chính xác (cách làm tròn), xử lý số quá lớn/quá nhỏ
 - VD: IEEE 754 xuất hiện 1977 nhưng đến 1985 mới được công nhận

Chuẩn IEEE754

- Chuẩn đơn:

- $e = E_{10} - 127$
- $e \in [-127, 128]$

1	8	23
s	E (mũ)	f (định trị)

- Chuẩn kép:

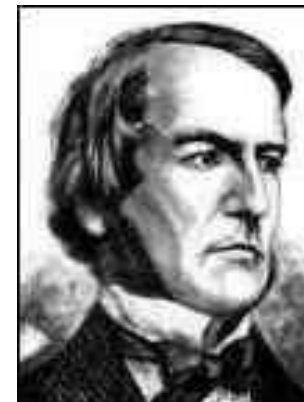
- $e = E_{10} - 1023$
- $e \in [-1023, 1024]$

1	11	52
s	E (mũ)	f (định trị)

- Giá trị biểu diễn

	e	f	Giá trị
Chuẩn	$e_{\min} < e < e_{\max}$	f	$(-1)^s \times 1, f \times 2^e$
Không chuẩn	$e = e_{\min}$	≠0	$(-1)^s \times 0, f \times 2^e$
Zero	$e = e_{\min}$	0	$(-1)^s \times 0$
Vô cùng	$e = e_{\max}$	0	$(-1)^s \times \infty$
NaN	$e = e_{\max}$	≠0	NaN

- Đề xuất bởi Georges Boole (1815-1864) với :
 - Một tập E
 - Hai phần tử đặc biệt của E : 0 và 1
 - Hai phép toán nhị nguyên trên E : + và .
 - Một phép toán đơn nguyên trên E : -

- Tiên đề : cho $a, b \in E$

– Giao hoán:	$a+b = b+a$	$ab = ba$
– Kết hợp:	$(a+b)+c = a+(b+c)$	$(ab)c = a(bc)$
– Phân phối:	$a(b+c) = ab+ac$	$a+(bc) = (a+b)(a+c)$
– Phần tử trung hoà:	$a+0 = a$	$a1 = a$
– Bù:	$a + \bar{a} = 1$	$a\bar{a} = 0$

- Định lý:

- Dư thừa: $a+a = a$ $aa = a$
- Phần tử hấp thụ: $a+1 = 1$ $a0 = 0$
- Hấp thụ: $a+ab = a$ $a(a+b) = a$
- De Morgan: $\overline{a+b} = \bar{a}\bar{b}$ $\overline{ab} = \bar{a} + \bar{b}$

- Chứng minh:

- $aa = aa + 0 = aa + a\bar{a} = a(a + \bar{a}) = a1 = a$
- $a+a = (a+a)(a+a) = (aa+aa)+(aa+aa) = aa + aa \rightarrow a+a = a$
- $a + 1 = a + a + \bar{a} = a + \bar{a} = 1$
- $a0 = aa\bar{a} = a\bar{a} = 0$
- $a+ab = a(1+b) = a1 = a$
- $a(a+b) = aa + ab = a + ab = a$

- $E = \{0,1\}$ và ta có:
 - 1 : “đúng”
 - 0 : “sai”
 - + : “hoặc” (hợp)
 - . : “và” (giao)
 - – : “Not” (phủ định)
- Bảng chân lý: miêu tả một phép toán logic

a	\bar{a}
0	1
1	0

a	b	$a+b$
0	0	0
0	1	1
1	0	1
1	1	1

a	b	ab
0	0	0
0	1	0
1	0	0
1	1	1

a	b	$a \oplus b$
0	0	0
0	1	1
1	0	1
1	1	0

- Hàm nhị phân của các biến nhị phân : $\{0,1\}^n \rightarrow \{0,1\}$
- Thể hiện:
 - Bảng chân lý
 - Biểu thức boolean
- Chuyển từ bảng chân lý sang biểu thức logic
 - Tổng nhân:

$$F(a,b,c) = \bar{a}bc + a\bar{b}c + abc\bar{c}$$

- Nhân tổng:

$$F(a,b,c) = (a+b+c)(a+b+\bar{c})(a+\bar{b}+c)(\bar{a}+b+c)(\bar{a}+\bar{b}+\bar{c})$$

a	b	c	F(a,b,c)
0	0	0	0
0	0	1	0
0	1	0	0
0	1	1	1
1	0	0	0
1	0	1	1
1	1	0	1
1	1	1	0

Đơn giản hóa biểu thức boolean

- Sử dụng các tiên đề và định lý trong đại số Bool

– Ví dụ :

$$\begin{aligned}
 Z &= \overline{A}BC + A\overline{B}C + AB\overline{C} + ABC \\
 &= (\overline{A}BC + ABC) + (A\overline{B}C + ABC) + (AB\overline{C} + ABC) \\
 &= BC + AC + AB
 \end{aligned}$$

– Yếu điểm: Khó có thể khẳng định biểu thức cuối cùng là tối ưu nhất hay chưa

- Sử dụng bảng Karnaugh:

B\A	0	1
0	1	1
1	1	0

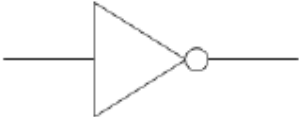
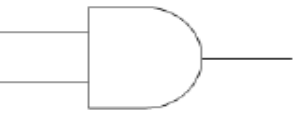
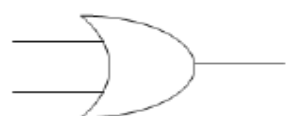
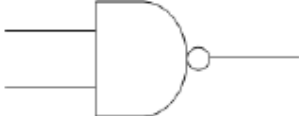
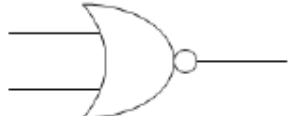

BC\A	0	1
00	0	0
01	0	1
11	1	1
10	0	1

B.C

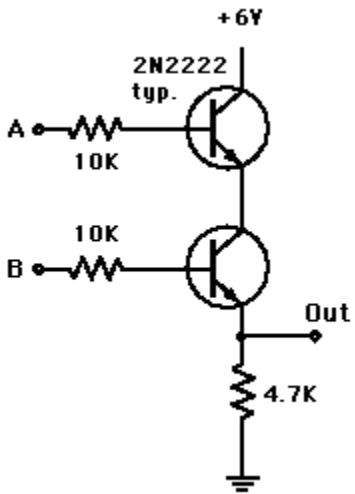
A.C

A.B

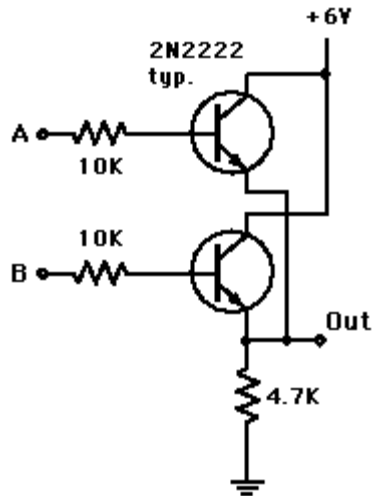
- Những phép toán trong đại số Boole được thực hiện thông qua các mạch logics cơ bản, được gọi là các **cổng logics**
- Cổng logics cơ bản

	NOT
	AND
	OR
	NAND
	NOR
	XOR

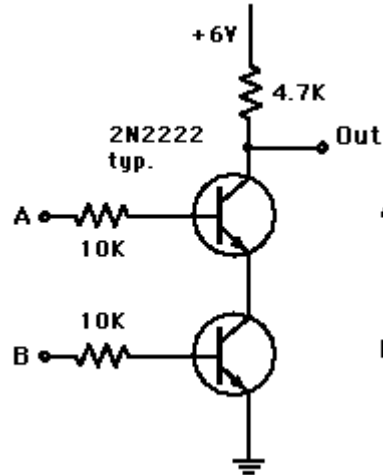
AND

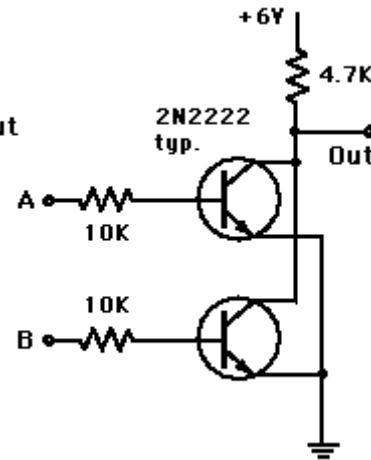
OR

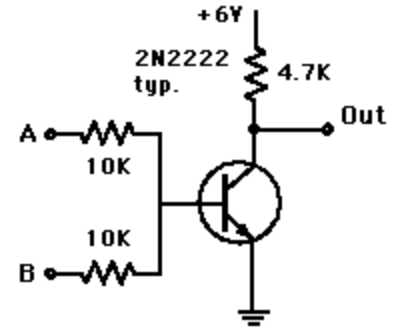
NAND

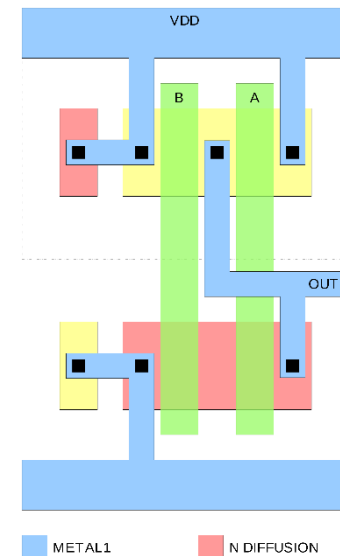
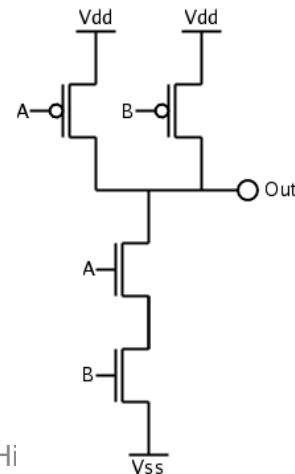
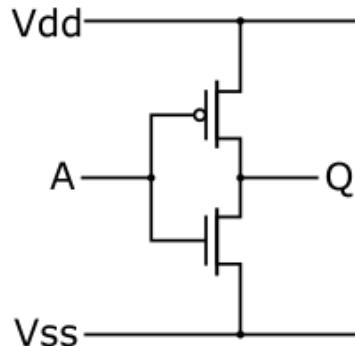
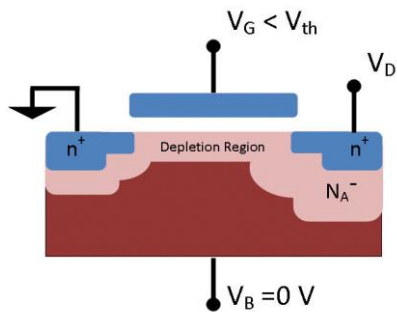
NOR

NOR

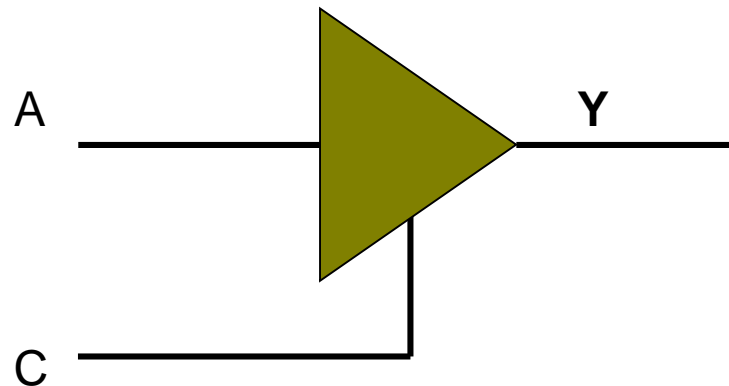

CMOS: Complement Metal Oxide Semiconductor

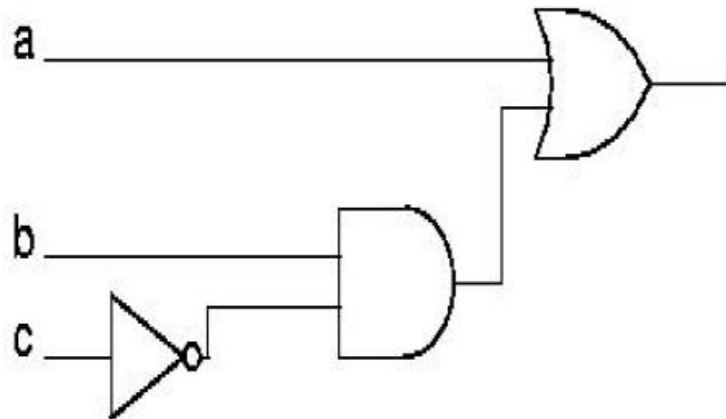
- Cổng 3 trạng thái

C	A	Y
1	0	0
1	1	1
0	X	Treo

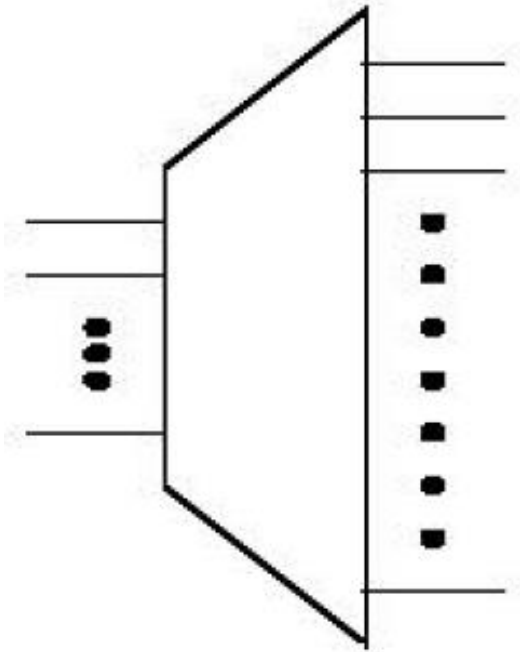
- NAND và NOR
 - Đầy đủ: cho phép xây dựng được bất kỳ hàm boolean
 - Dễ sản xuất
 - ➔ Là thành phần cơ bản của hầu hết các mạch in trong các máy tính hiện nay
- Biểu thức boolean:
 - Có thể được thực hiện thông qua các cổng logic cơ bản
 - Ví dụ:

$$a + b\bar{c}$$

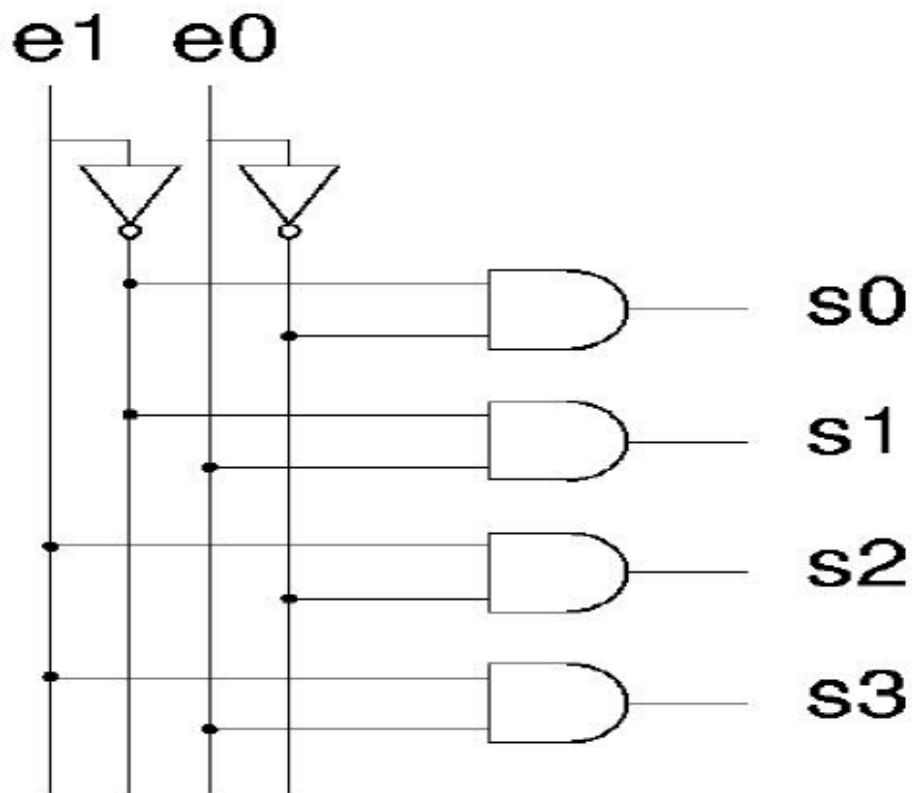
Mạch logic tổ hợp

- Mạch có đầu ra biểu diễn biểu thức logic của các biến đầu vào
- Bộ giải mã :
 - cho phép gửi tín hiệu đến một đường ra chọn trước
 - n đường vào, 2^n đường ra

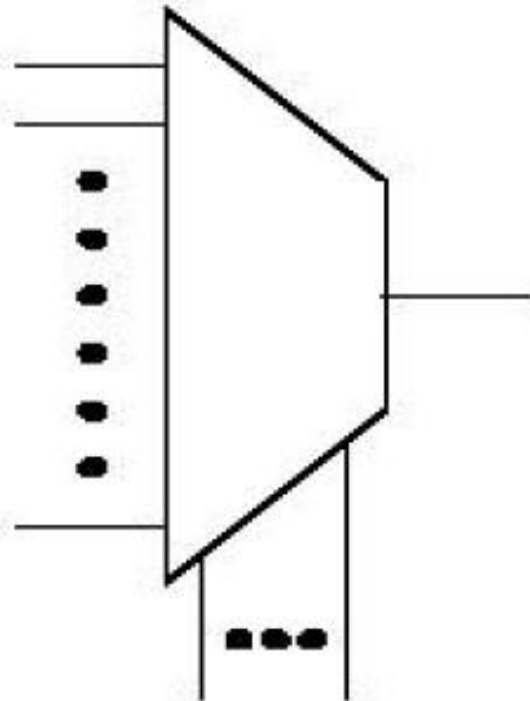
- Ví dụ: bộ giải mã $n=2$

e_1	e_0	s_0	s_1	s_2	s_3
0	0	1	0	0	0
0	1	0	1	0	0
1	0	0	0	1	0
1	1	0	0	0	1

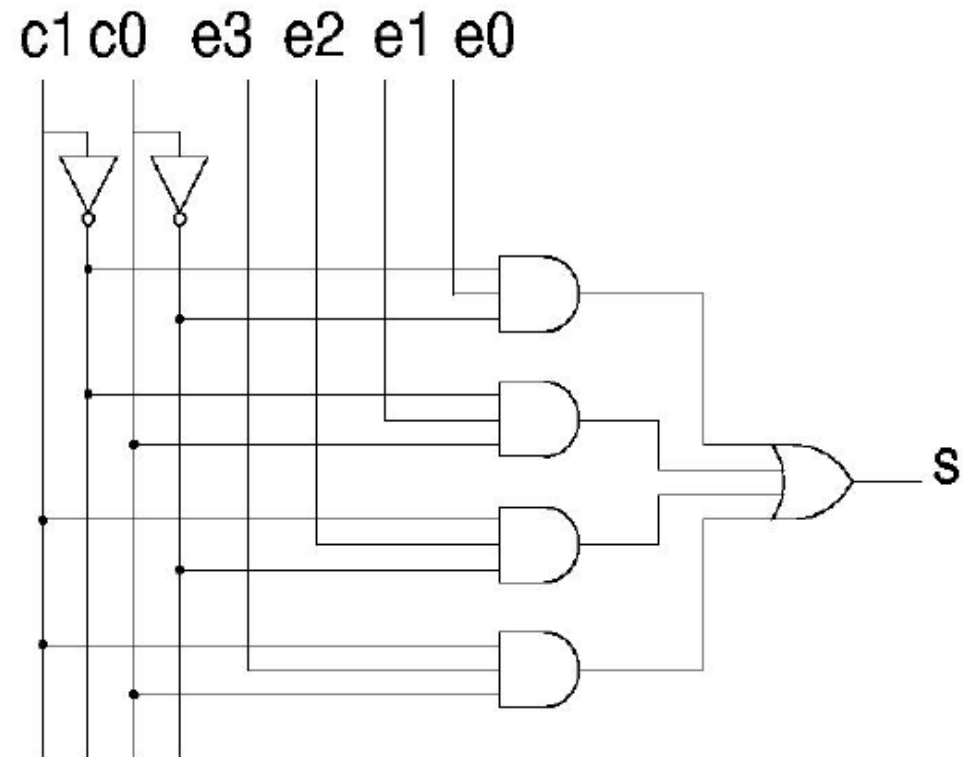
Mạch logic tổ hợp...

- Bộ dồn kênh: chọn một từ nhiều đầu vào
 - 2^n đầu vào
 - n đường chọn
 - 1 đầu ra

- VD: $n=2$

e_3	e_2	e_1	e_0	c_1	c_0	s
—	—	—	x	0	0	x
—	—	x	—	0	1	x
—	x	—	—	1	0	x
x	—	—	—	1	1	x

ALU (Arithmetic & Logic Unit)

- Bộ bán cộng 1-bit:

- $S = x \oplus y$
- $R = xy$

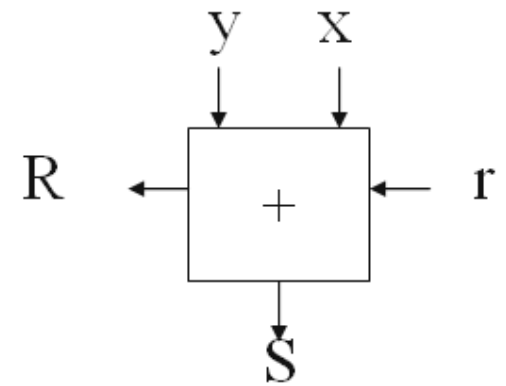
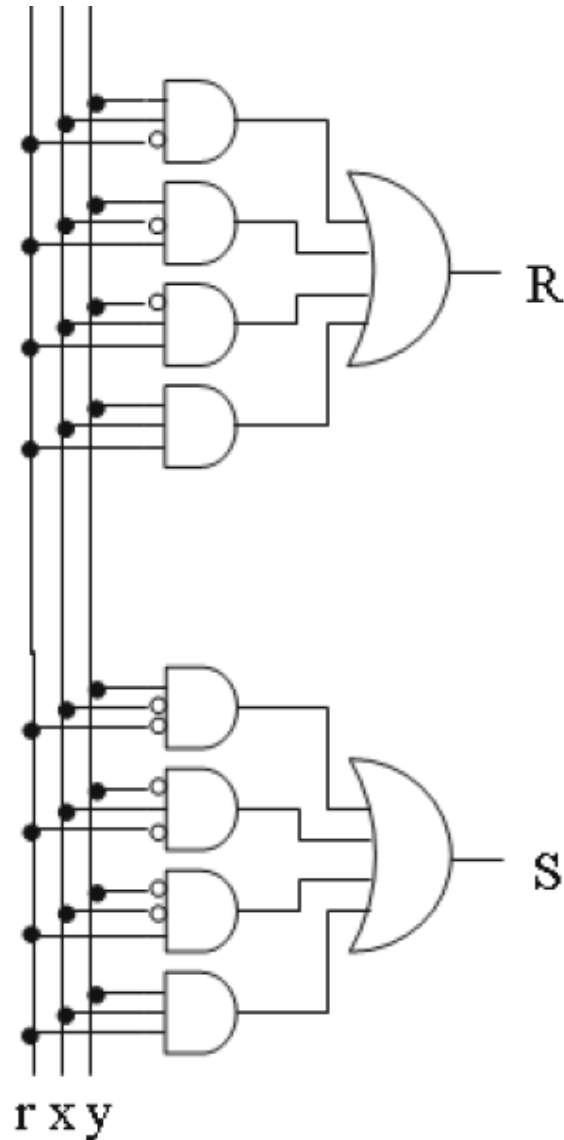
x	y	S	R
0	0	0	0
0	1	1	0
1	0	1	0
1	1	0	1

- Bộ cộng 1-bit đầy đủ:

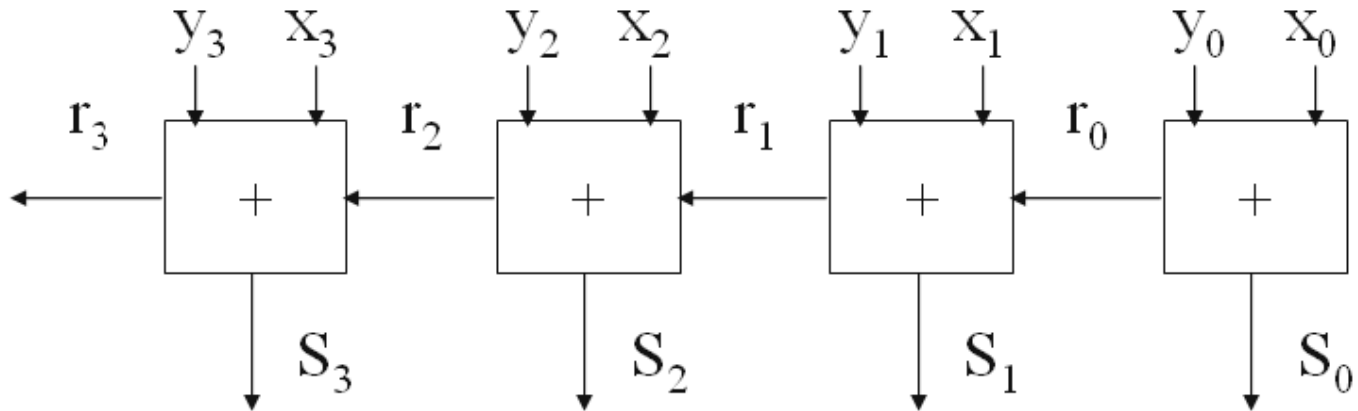
- $S = x \oplus y \oplus R_{in}$
- $R_{out} = xy + R_{in}(x + y)$

R_{in}	x	y	S	R_{out}
0	0	0	0	0
0	0	1	1	0
0	1	0	1	0
0	1	1	0	1
1	0	0	1	0
1	0	1	0	1
1	1	0	0	1
1	1	1	1	1

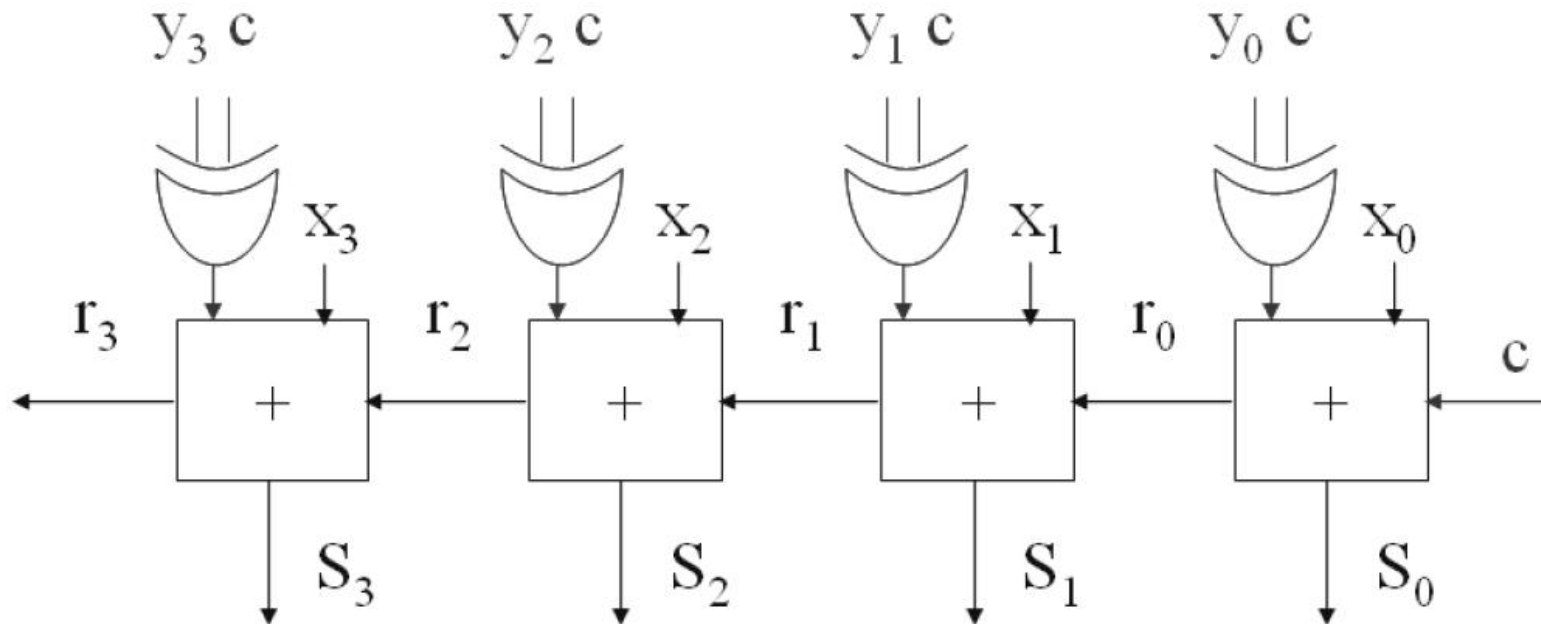
Bộ cộng 1-bit đầy đủ

- Bộ cộng n-bits: ghép nối n bộ cộng đầy đủ 1-bit

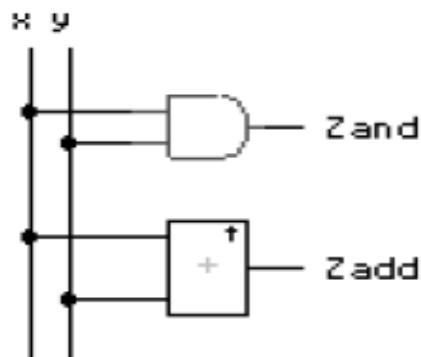
- Bộ trừ n-bits: sử dụng bộ cộng n-bits
 - $x - y = x + \tilde{y} + 1$

C= 0: Cộng

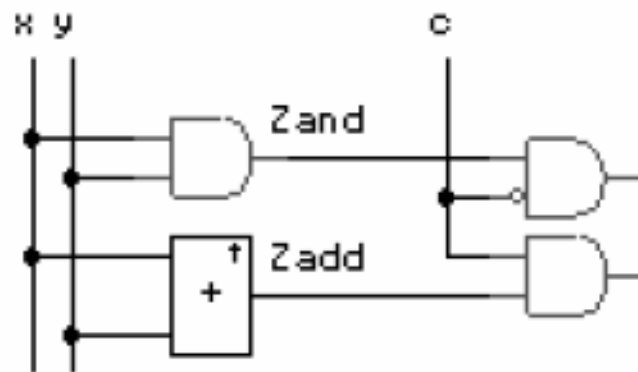
C=1: Trừ

- ALU: 3 phần tử cơ bản: AND, ADD và NOT
- ALU 1-bit:

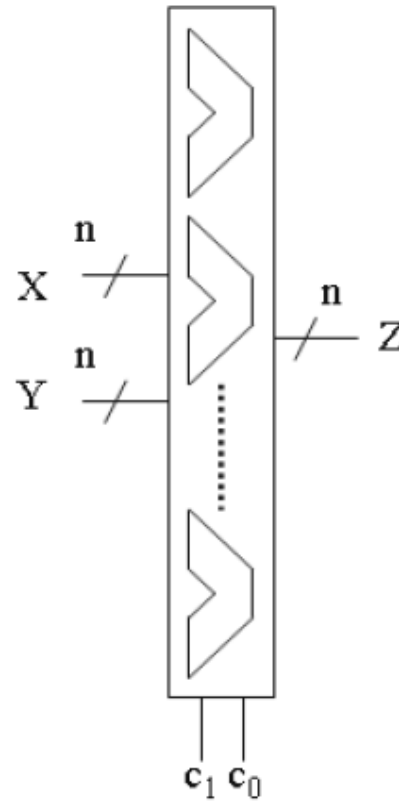

■ Lựa chọn 1 đầu ra cho ALU 1-bit

c	Z_{AND}	Z_{ADD}	Z
0	0	0	0
0	0	1	0
0	1	0	1
0	1	1	1
1	0	0	0
1	0	1	1
1	1	0	0
1	1	1	1

- ALU n-bits: kết hợp n ALU 1-bit

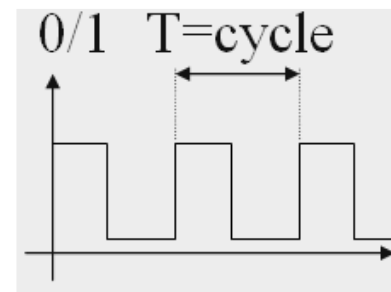
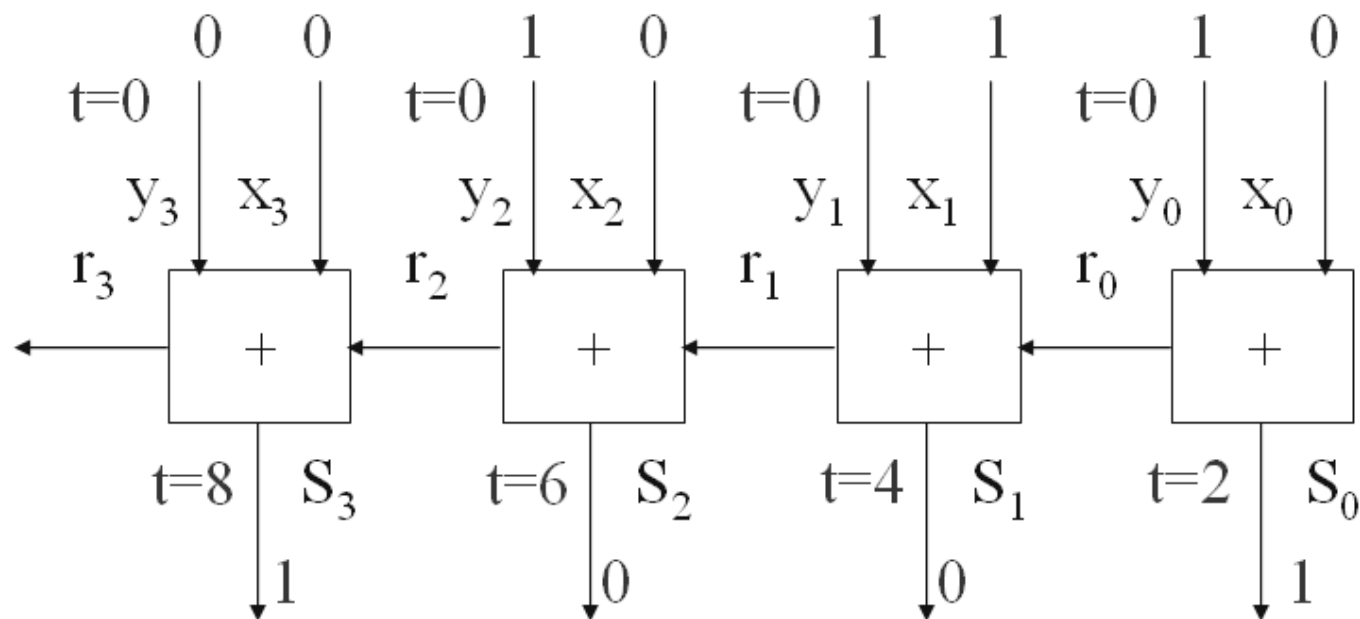

- Mạch kết hợp:
 - Không thể hiện được khái niệm thời gian
 - Không thể hiện được khái niệm nhớ
- Mạch tuần tự: đầu ra phụ thuộc
 - Trạng thái của các biến vào
 - Trạng thái trước đó của một vài đầu ra
- Mạch tuần tự bao gồm:
 - Đầu vào I
 - Đầu ra O
 - Trạng thái trong S

và được định nghĩa bởi hàm $O = f(I, S)$ xác định đầu ra mới
 $S' = g(I, S)$ chỉ trạng thái mới

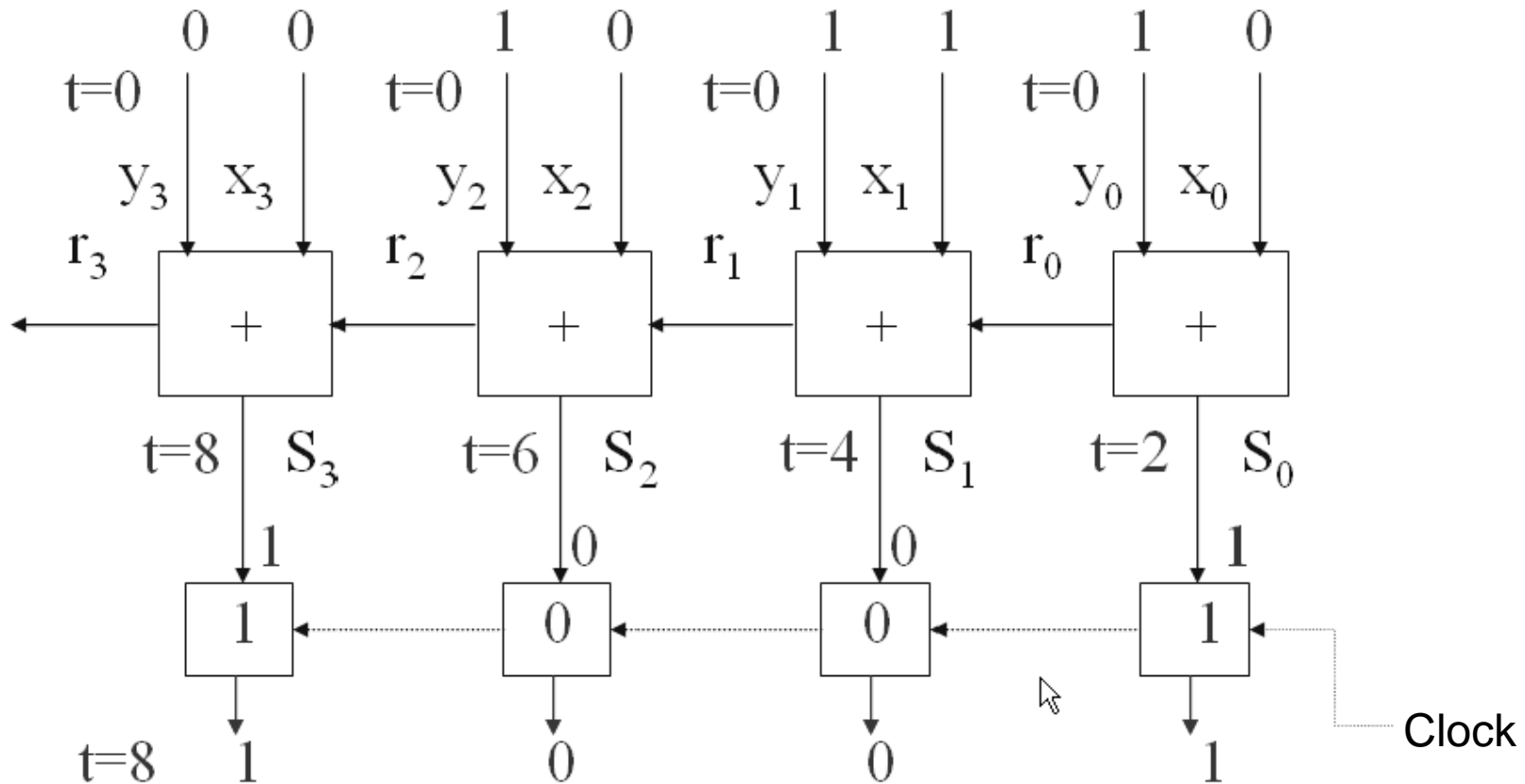
Ràng buộc về thời gian

➔ Cần phải ước lượng thời gian chuyển đổi qua mỗi thành phần và cảm truyền kết quả cho thành phần kế tiếp khi tính toán chưa xong ➔ ràng buộc = xung đồng hồ

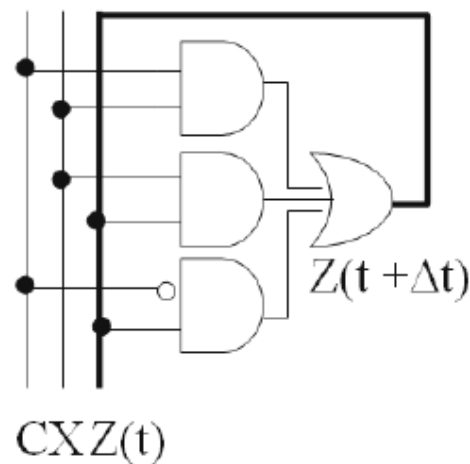
Ràng buộc về thời gian...

- Tác vụ một thành phần phải được hoàn thành trong một chu kỳ

- Tác vụ một thành phần có thể kéo dài tối đa 1 cycle => phải lưu lại giá trị đầu vào trong 1 cycle
- Đầu ra của 1 thành phần là đầu vào của thành phần kế tiếp => cần phải lưu lại giá trị đầu ra
- ➔ Khi xung clock $c=1$: mở rào chắn(barrier), cho qua đầu ra Z thông tin hiện có ở đầu vào X
- ➔ Khi $c=0$: đóng rào chắn, cung cấp đầu ra thông tin trước đó

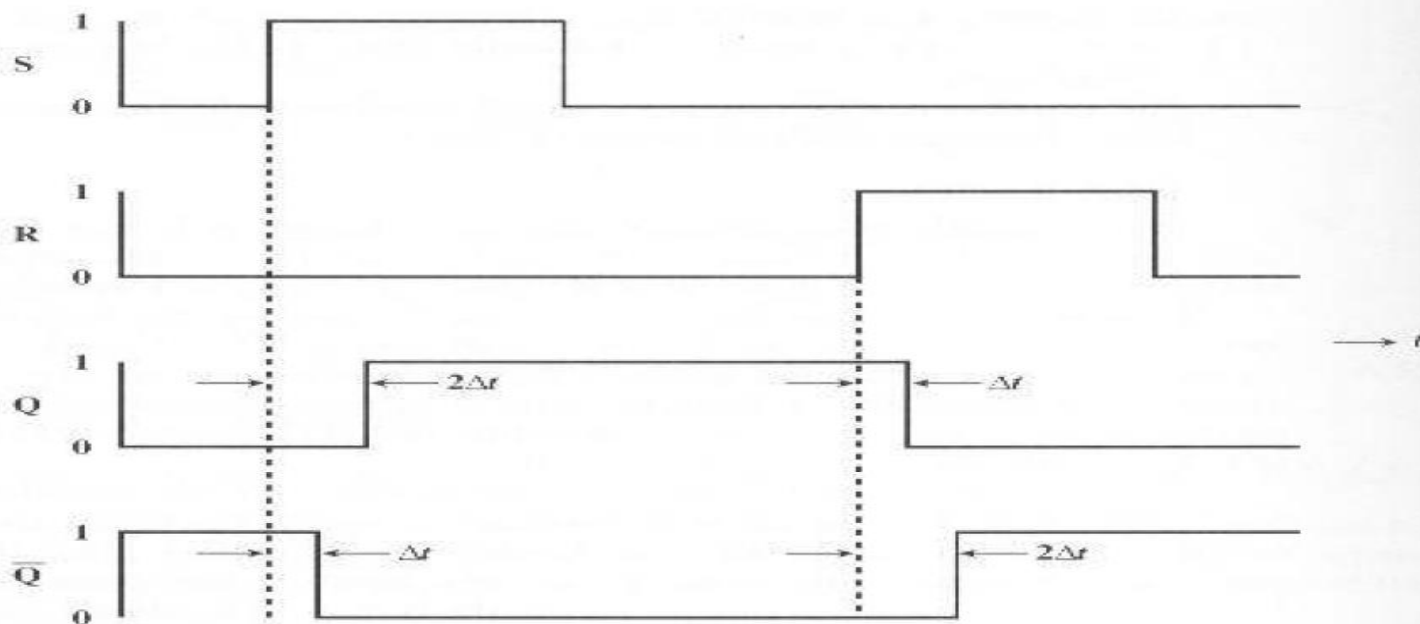
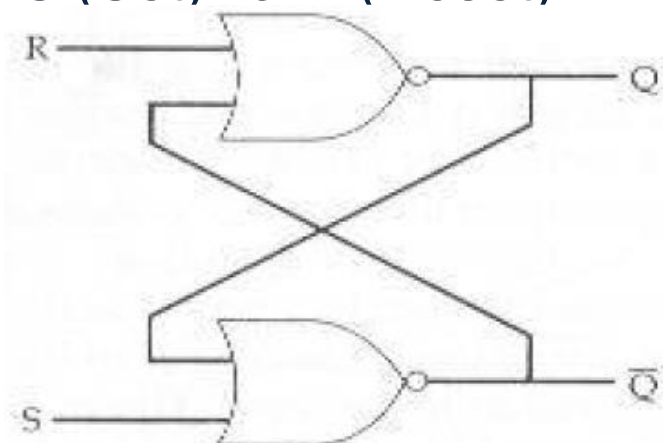
$C(t)$	$X(t)$	$Z(t)$	$Z(t+\delta t)$
0	0	0	0
0	0	1	1
0	1	0	0
0	1	1	1
1	0	0	0
1	0	1	0
1	1	0	1
1	1	1	1

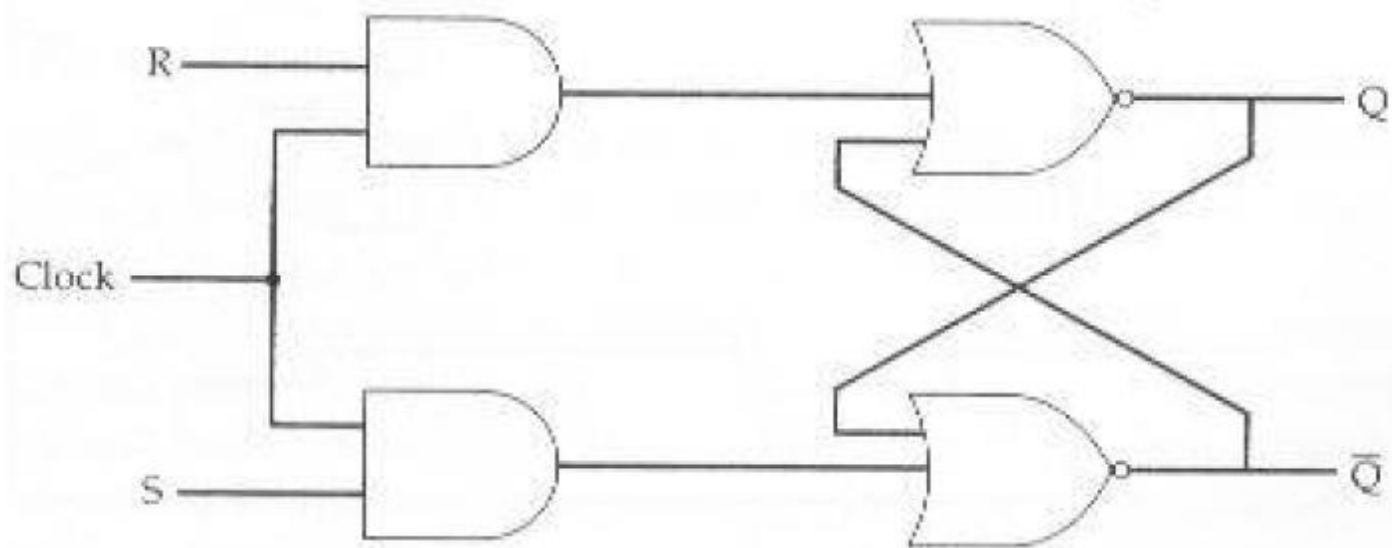
Mạch tuần tự : Mạch lật

- Latch SR: 2 tín hiệu điều khiển S (Set) và R (Reset)

R	S	Q_i	Q_{i+1}
0	0	x	x
0	1	x	1
1	0	x	0
1	1	x	Cấm

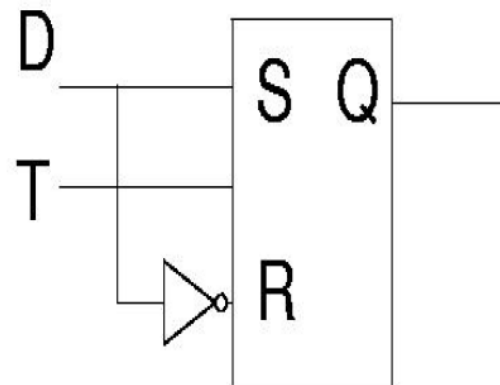

Mạch lật theo xung đồng hồ

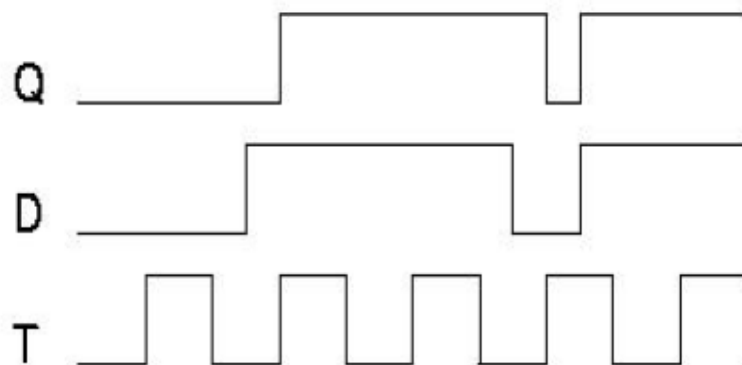
- Latch D: Sử dụng 1 tín hiệu điều khiển D (delay)

D	Q
0	=D=0
1	=D=1

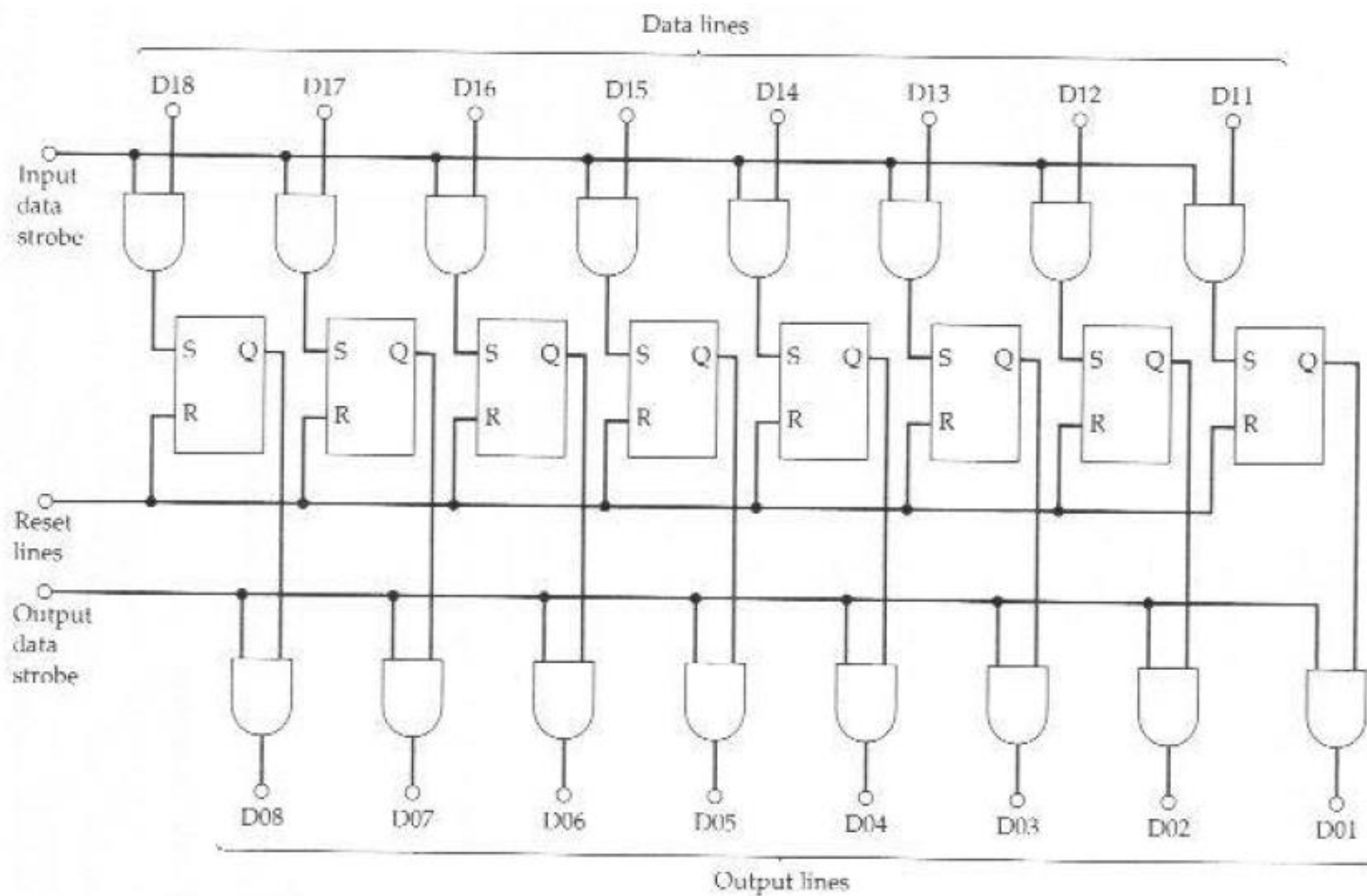

- Latch D hoạt động theo xung nhịp đồng hồ

C	D	SR	Q_{i+1}
0	0	0 1	Q_i
0	1	1 0	Q_i
1	0	0 1	0
1	1	1 0	1

- Thanh ghi: lưu một từ nhớ

Tham khảo thêm

- Tràn – overflow
- Làm tròn – roundness
- Parity bit
- Mạch nhân
- Mạch chia

- Biểu diễn thông tin số: ký tự, số nguyên (dấu, bù-1, bù-2, dư), số thực (IEEE-754 đơn, kép)
- Đại số Bool và phổ ứng dụng trong việc thiết kế các mạch logic số tổ hợp và tuần tự
 - Tối ưu hoá biểu thức logic (sử dụng tiên đề/định lý, sử dụng bảng karnaugh)
 - Mạch logic tổ hợp điển hình: bộ giải mã, bộ dồn kênh, bộ cộng 1-bit/n-bit, ALU 1-bit/n-bit.
 - Mạch tuần tự: mạch lật RS, latch D, register, ...